

Marian Gorynia

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

marian.gorynia@ue.poznan.pl

www.mariangorynia.pl

<https://www.facebook.com/marian.gorynia>

<https://www.linkedin.com/in/marian-gorynia-18258a25/>

<https://twitter.com/MGorynia>

*Kontrowersje wokół ekonomii wzrostu
i ekonomii umiaru*

Szkoła Doktorska w Politechnice Opolskiej

OPOLE, 13 CZERWCA 2023

UNIwersytet Ekonomiczny
w Poznaniu

GŁÓWNE ELEMENTY WYSTĄPIENIA

1. STANDARDOWE ROZUMIENIE ŻYCIA GOSPODARCZEGO I SZERZEJ ŚWIATA; WZROST GOSPODARCZY I ROZWÓJ GOSPODARCZY

POSTĘP = WZROST WIĘCEJ ZNACZY LEPIEJ

2. IMPERATYW ZMIANY PODEJŚCIA – SKUTEK OGRANICZONEJ WYPORNOŚCI/WYDOLNOŚCI ŚRODOWISKA
3. PODEJŚCIE CAŁOŚCIOWE/HOLISTYCZNE – IDEA RACJONALNOŚCI GLOBALNEJ I UMIARU
4. RAMY/KOTWICE TEORETYCZNE – RACJONALNOŚĆ, UŻYTECZNOŚĆ, PREFERENCJE, DOBROBYT – HOMO OECOMICUS/EGOIZM/CHCIVOŚĆ
5. KONCEPCJA DOBRA WSPÓLNEGO
6. WNIOSKI
7. KILKA PYTAŃ PRAKTYCZNYCH NA ZAKOŃCZENIE
8. ZALECANE LEKTURY

Standardowe rozumienie życia gospodarczego: POSTĘP = WZROST

- Więcej znaczy lepiej – fetysz/imperatyw wzrostu Produktu Krajowego Brutto
- Nauka, badania i rozwój a wzrost gospodarczy – kapitał naturalny i kapitał antropogeniczny
- Niskie i niedostatecznie rosnące nakłady na B+R i naukę w Polsce, niskie wynagrodzenia w sektorze B+R i nauki, degrengolada w sytuacji materialnej pracowników tego sektora
- Ale...PKB jest miarą zwodniczą i zawodną. W ramach podejścia standardowego pojawiają się pewne rysy i wątpliwości
- Ograniczenia PKB jako miernika wzrostu i rozwoju gospodarczego, a w szczególności dobrostanu społeczeństwa, diagnoza i krytyka, mierniki alternatywne
- Wzrost gospodarczy versus rozwój społeczno-gospodarczy

Standardowe rozumienie... C.D.

Fetysz PKB a polityka – Luis R. Martinez za Obserwator Gospodarczy

- „Rządy wszystkich państw zarówno te autorytarne, jak i demokratyczne mają motywację do zawyżania wzrostu PKB. W tych pierwszych tempo rozwoju gospodarki wpływa na nastroje społeczne, a przede wszystkim na poparcie grup dających dyktatorom władzę, takim jak wojsko. Z kolei w demokracjach ludzie, wybierając sobie władzę, biorą pod uwagę między innymi, to jak radzi sobie z gospodarką. Jeżeli za obecnego rządu raportowany wzrost PKB jest niski, to obywatele mogą zechcieć wybrać sobie inny” – Luis R. Martinez.
- „Stan gospodarki jest często w centrum debaty politycznej i stanowi główną determinantę rotacji rządu zarówno w demokracjach, jak i autokracjach” – Luis R. Martinez.
- Nocne światła mówią jasno – Reżimy autorytarne zawyżają wzrost PKB – to ustalenie zawdzięczamy nowoczesnym technologiom satelitarnym

Standardowe rozumienie... C.D.

Standardowe rozumienie a środowisko

- To, że musimy dziś głośno mówić o dylemacie WZROST czy UMIAR jest paradoksalnie skutkiem postępu technologicznego, którego w szczególnie intensywny sposób doświadcza ludzkość.
- Jako cywilizacja mamy jasno określone ramy przestrzenne – jest to planeta Ziemia i nie sądzę by w czasach życia moich dzieci i wnuków miało się to istotnie zmienić. Te ramy przestrzenne, w których żyjemy charakteryzują się określoną wydolnością czy też wypornością – skutki działalności prowadzonej przez człowieka zagrażające środowisku naturalnemu nie są nielimitowane.
- O rozmiarach tych skutków decydują z grubsza rzecz biorąc dwa czynniki – liczba ludności i intensywność działalności tejże ludności z punktu widzenia generowania negatywnych efektów dla środowiska naturalnego.

IMPERATYW ZMIANY PODEJŚCIA – SKUTEK OGRANICZONEJ WYPORNOŚCI/WYDOLNOŚCI ŚRODOWISKA

W NOWYM PROPONOWANYM/ZALECANYM
PODEJŚCIU NA CZOŁO WYSUWAJĄ SIĘ TRZY
POJĘCIA:

- RACJONALNOŚĆ GLOBALNA
- UMIAR
- DOBRO WSPÓLNE

RACJONALNOŚĆ GLOBALNA I UMIAR

– PODEJŚCIE HOLISTYCZNE

W WYMIARZE CYWILIZACJI, SPOŁECZNOŚCI ŚWIATOWEJ –
RACJONALNOŚĆ GLOBALNA I UMIAR TO TAKIE
FUNKCJONOWANIE LUDZKOŚCI, KTÓRE UMOŻLIWI JEJ
PRZETRWANIE NA DŁUŻSZĄ METĘ W KONTEKŚCIE OGRANICZEŃ
EKSPLOATACJI ŚRODOWISKA

W WYMIARZE INDYWIDUALNYM – **UMIAR** OZNACZA
FUNKCJONOWANIE JEDNOSTEK PODPORZĄDKOWANE
KONCEPCJI UMIARU W WYMIARZE CYWILIZACYJNYM

JAK TO REGULOWAĆ? JAK WPROWADZIĆ ŁAD I HARMONIĘ Z
MYŚLĄ O PRZETRWANIU CYWILIZACJI?

PODBUDOWA TEORETYCZNA – RACJONALNOŚĆ, UŻYTECZNOŚĆ, PREFERENCJE, DOBROBYT

- Indywidualna racjonalność, użyteczność, preferencje, dobrobyt to kategorie bardzo popularne wśród ekonomistów w ramach dyskusji naukowych, jak i w rozmowach tzw. zwykłych ludzi.
- Ekonomiczna koncepcja dobrobytu utożsamiana jest z użytecznością interpretowaną jako spełnienie preferencji indywidualnych konsumentów.

PODBUDOWA TEORETYCZNA – RACJONALNOŚĆ, UŻYTECZNOŚĆ, PREFERENCJE, DOBROBYT

- **Koncepcja racjonalności** przyjmowana w ekonomii zakłada, że:
 - **użyteczność** jednostki jest definiowana przez jej własną konsumpcję,
 - **jedynym celem** podmiotu jest maksymalizacja własnej **użyteczności**,
 - **działanie** jednostki jest motywowane wyłącznie dążeniem do osiągnięcia jej własnego **celu**.
- **Homo oeconomicus** – różne możliwe rozumienia

PODBUDOWA TEORETYCZNA – NORMATYWNE ZAANGAŻOWANIE

- W ekonomii mamy do czynienia z podejściem dokładnie odwrotnym w stosunku do koncepcji **racjonalności globalnej i umiaru w ujęciu holistycznym** – tutaj mamy podejście:
 - indywidualistyczne,
 - redukcjonistyczne,w którym dominuje racjonalność indywidualna związana z postulatem **wolności jednostki/konsumenta**.
- **Homo oeconomicus** – czy ten model, archetyp dobrze opisuje nasze zachowania jako konsumentów, pracodawców, pracobiorców, inwestorów?

PODBUDOWA TEORETYCZNA – NORMATYWNE ZAANGAŻOWANIE – C.D.

- Jak rozwiązać konflikt pomiędzy **racjonalnością globalną**, całościową implikującą umiar a **racjonalnością indywidualną**?
- **AMARTYA SEN** – wprowadzenie **pojęcia normatywnego zaangażowania lub zobowiązania**. Zdaniem SENA, jednostka podejmująca decyzję może wziąć pod uwagę sytuację innych ludzi na dwa sposoby:
 - po pierwsze, poprzez empatyczne uwzględnienie ich położenia, zwane sympatią, np. wrażliwy człowiek czuje się gorzej słysząc, że nieszczęście przydarzyło się komuś z jego znajomych lub członków rodziny.
 - po drugie, poprzez postępowanie zgodne z **normami moralnymi lub regułami społecznymi** bez względu na to, jaki wywrze to ostatecznie wpływ na jego własną użyteczność. Na przykład, ktoś angażuje się w pomoc potrzebującym nie dlatego, że wrusza się ich losem (co obniża jego użyteczność), lecz dlatego, że tak właśnie należy postępować, tego wymagają standardy słusznego postępowania.

PODBUDOWA TEORETYCZNA – NORMATYWNE ZAANGAŻOWANIE – C.D.

- **Idea normatywnego zaangażowania lub zobowiązania może być więc traktowana jako pomost pomiędzy koncepcją umiaru w ujęciu holistycznym a przyjmowaną w ekonomii koncepcją racjonalności indywidualnej.**
- **Samo zbudowanie powyższego pomostu nie wydaje się jednak wystarczające. Nieuniknione w tej perspektywie okazuje się chyba zastosowanie aktywnego podejścia konstruktywistycznego/interwencjonistycznego zakładającego możliwość skutecznego wpływania na zachowania ludzi poprzez uświadomienie im ograniczeń związanych z realizacją koncepcji umiaru podporządkowanej idei racjonalności globalnej.**

PODBUDOWA TEORETYCZNA – NORMATYWNE ZAANGAŻOWANIE – C.D.

- Narzędziem do realizacji koncepcji **racjonalności globalnej i umiaru** byłyby więc występujące u **SENA** **normy moralne i społeczne**, przy czym część z nich musiałaby być wprowadzona **obligatoryjnie przez system prawny**.
- Oznaczałoby to ograniczenie **wolności konsumentów**, która stanowi swego rodzaju dogmat w gospodarce rynkowej.
- Czy to jest możliwe? Jak to zrobić?
- Tutaj w sukurs przychodzi idea **dobra wspólnego**.

DOBRO WSPÓLNE

- Przetłumaczenie na język codzienny/popularny idei **dobra wspólnego** nie jest zadaniem łatwym.
- Jako przykład można podać próbę interpretacji pandemii COVID-19 jako konsekwencji niedostatku specyficznego pojmowanego **dobra wspólnego**. Można przyjąć, że dobro wspólne oznacza istnienie i funkcjonowanie ogólnoswiatowego, globalnego mechanizmu prewencji chroniącego naszą cywilizację przed konsekwencjami pojawiania się „czarnych łabędzi”, których przykładem jest pandemia COVID-19.
- W taki sposób postrzegane **dobro wspólne** jest specyficznym zasobem niematerialnym wytwarzanym przez całą wspólnotę światową. Można sobie wyobrazić, że w idealnym porządku każde państwo i każdy jego obywatel bierze udział w możliwym dla niego zakresie w budowaniu i użytkowaniu tak pojmowanego **dobra wspólnego**.

DOBRO WSPÓLNE

- Zaproponowana koncepcja **racjonalności globalnej i umiaru** w ujęciu holistycznym jest przykładem **dobra wspólnego**.
- Tak rozumiany **umiary** przekłada się na zapewnienie trwania cywilizacji w długim okresie, a kontynuację cywilizacji można uznać za szczególny przypadek **dobra wspólnego**.
- Szczegółność tego przypadku polega na tym, że ma on znaczenie kardynalne – w przyjętej tutaj perspektywie inne przypadki realizacji **dobra wspólnego** są nieistotne, wtórne, gdyż ich osiągnięcie bez spełnienia warunku trwania cywilizacji przestaje mieć sens.
- **Umiar** w sensie podporządkowania funkcjonowania cywilizacji idei **racjonalności globalnej** powinien więc być traktowany jako ogólnoswiatowy zasób niematerialny albo uniwersalne **dobro wspólne**.

UWAGI KOŃCOWE – WNIOSKI

- **Ekonomia umiaru** jest przede wszystkim konieczna – jest to imperatyw.
- Jednocześnie jest też możliwa.
- **Umiar** warunkuje realizację postulatu racjonalności globalnej, która rozciąga się na całą cywilizację i na długi okres.
- **Umiar** warunkuje trwanie cywilizacji, bez umiaru naszej cywilizacji grozi zakłada.

UWAGI KOŃCOWE – WNIOSKI C.D.

- Kwestia konceptualizacji i operacjonalizacji **umiaru** – parametry środowiskowo-przyrodnicze, które muszą być spełnione, by cywilizacja trwała – identyfikacja tych parametrów, sposób ich pomiaru, przedsięwzięcia zapewniające ich spełnienie na długą metę (nie wystarcza tylko dostrzeganie i mierzenie tzw. śladu węglowego), ale to powinno zostać uszczegółowione.
- Odejście od fetyszu Produktu Krajowego Brutto.
- Nie każdy wzrost gospodarczy jest „dobry”, w związku z czym nie wszystkie nakłady na naukę przyczyniające się do wzrostu PKB są społecznie uzasadnione.
- Finansowanie nauki powinno być więc selektywne – powinno dotyczyć tych potencjalnych produktów i usług, które przyczynią się zwiększenia „dobrego” PKB – w szczególności chodzi tutaj o wszelkie odmiany finansowania „zielonych” badań naukowych.

UWAGI KOŃCOWE – WNIOSKI C.D.

- W debacie publicznej musi być miejsce na kategorie, które z pozoru mogą wydawać się utopiami, ideałami bez pokrycia, oderwanymi od życia typami idealnymi.
- Chodzi o konieczność odejścia od myślenia wyłącznie doraźnego, ad hoc, pod presją, krótkookresowego, podporządkowanego rozwiązywaniu wyłącznie bieżących problemów.
- Archetypy takich kategorii stanowią pojęcia **racjonalności globalnej i dobra wspólnego**.

• **EDUKACJA GŁUPCZE!**

KILKA PYTAŃ PRAKTYCZNYCH

- Czy ekonomia umiaru przedkładająca racjonalność, dobro wspólne i umiar w skali globalnej, cywilizacyjnej nad interes jednostki, a nawet wolność wyboru konsumenta, ma realną szansę na przejście ze sfery dyskursu do życia codziennego?
- Czy ekonomia umiaru pozostaje koncepcją krajów rozwiniętych i zamożnych, które na nią stać? Czy ma rację bytu także w krajach, czy społeczeństwach najuboższych, w których wybory konsumentów są określane funkcją przeżycia?
- Co powinno, czy musi, się zdarzyć, aby ekonomia umiaru stała się polityką państw i ideą jednostek?
- Jak uchronić się przed swoistym greenwashingiem ekonomii umiaru – pozostaniem jej reguł w sferze deklaratywnej, przy jednoczesnym realnym panowaniu reguł gospodarki rynkowej i maksymalizacji zysku?
- Co możemy robić na poziomie biznesu, sektora finansowego, banków, aby wspierać transformację w kierunku ekonomii umiaru, nie tracąc pozycji biznesowej?

ZALECANE LEKTURY

- *Zdrowy egoizm wymaga wzrostu połączonego z szacunkiem dla przyrody*, rozm. przepr. Krzysztof Ulanowski, „Sucholeski.EU”, 2022, nr 2, s. 8 [\[pobierz\]](#)
- Marian Gorynia, *Dokąd zmierzają nauki ekonomiczne*, Rzeczpospolita z dn. 04.08.2021, [\[czytaj więcej na stronie RZ.pl\]](#) [\[pobierz\]](#)
- Marian Gorynia, *Niech PKB rośnie, ale inaczej*, Rzeczpospolita z dn. 22.09.2021, [\[czytaj więcej na stronie RZ.pl\]](#) [\[pobierz\]](#)
- Marian Gorynia, Małgorzata Słodowa-Hełpa *Czy pandemię można rozumieć jako przejaw deficytu dobra wspólnego?*, obserwatorfinansowy.pl z dn. 05.02.2022, [\[czytaj więcej na stronie obserwatorfinansowy.pl\]](#) [\[pobierz\]](#)
- Marian Gorynia, Małgorzata Słodowa-Hełpa, *Dobro wspólne w pandemii*, Rzeczpospolita z dn. 31.01.2022, [\[czytaj więcej na stronie RZ.pl\]](#) [\[pobierz\]](#)
- Marian Gorynia, *Czy możliwa jest ekonomia umiaru?*, Miesięcznik BANK, 2022, nr 8, s. 102-105, [\[czytaj więcej na stronie aleBank.pl\]](#) [\[pobierz\]](#)
- Marian Gorynia, *O umiarze w ekonomii*, Rzeczpospolita z dn. 25.10.2022, [\[pobierz\]](#)
- Marian Gorynia, *Trzeba zrobić wszystko, by opanować inflację*, Miesięcznik BANK, 2023, nr 2, s. 10-13, dostęp online: <https://bank.pl/bankowosc-i-finanse-gospodarka-trzeba-zrobic-wszystko-by-opanowac-inflacje/?id=440371&catid=42621> [6.06.2023]
- Marian Gorynia, *Umiar nieunikniony*, Miesięcznik BANK, 2023, nr 6, s. 16-19, [podlinkować](#)
- Gorynia, M. (red.). (2023). *Pandemia, wojna, globalne przesilenie*.
- Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. DOI: 10.18559/978-83-8211-178-1, [podlinkować](#)

Dziękuję za uwagę

